

theoretical aspects of diary genre, genre modifications of diaries of the late XX – early XXI centuries are explored. In the article we also have defined the notion of diary, we considered the artistic particularities and analyzed the motives of diary writing.

Key words: Alexander Dovzhenko, documentary literature, memoirs, dairy.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філос. н., проф. Галич О. А.

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

О. С. Маріна

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПІДГРУНТЯ ПАРАДОКСАЛЬНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Серед основних когнітивних процесів, що відбуваються на сучасному етапі культурно-історичного розвитку людства, відзначаються інформаційна гіпернасиченість культурного простору, смислова напруга, розірваність смислу, що виявляється у «мозаїчності» останнього, особливий внутрішній логіко-когнітивний ритм, інформаційна, «багатоканальність», екзистенційний дискомфорт [1, с. 4; 2, с. 15]. Загалом спостерігається перехід від «революційності» модернізму до «гіперреальності» постмодернізму [3, с. 22]. Мається на увазі, що більшість аспектів дійсності у XX столітті доведено до граничного ступеню розвитку і таким чином виявляє свою власну протилежність [3, с. 23–24]. Реальність як така зникає у результаті її гіпертрофованого, «наче під мікроскопом» відтворення через репродуктивні засоби, під всеохоплюючим розповсюдженням засобів масової інформації [4]. Більше того, йдеться про тенденції розвитку під знаком переходу «гіпер» – від «супер» до «псевдо», тобто усвідомлення реальності як ілюзії, її умовного, знакового, симулятивного характеру. Таким чином усі модерністські «супер»-теорії перетворюються на підробки того, що вони постулюють [3, с. 43].

Як бачимо, лейтмотивом сьогодення стають поняття переходу, перетворення, трансформації існуючих явищ, коли їх характеристики, досягаючи «точки кипіння» і в результаті перетинаючи встановлені межі, переходять в свою власну протилежність. Що ж це, якщо не парадоксальність?! Виходячи з вищезазначеного, а також враховуючи визначення соціальної свідомості сучасності як парадоксальної, що призводить до фрустрації, аномалій, кризи свідомості [2, с. 4] взагалі й

слугує передумовою до виникнення парадоксальності в усіх галузях, обґрунтованим видається твердження про панування сьогодні парадоксальної поетичної свідомості.

Зазначені положення безсумнівно зумовлюють актуальність і новизну статті, що, крім того, доповнюється новою спрямованістю сучасних поетологічних студій на осмислення суті передкатегоріальної діяльності людини, розкритті і поясненні автоматичних і свідомих когнітивних операцій, що ведуть до розпредметнення семантики словесної форми та схоплення її негештальтної якості [5, с. 7], що вбачається у відшукуванні семантичних ознак слова найвищого ступеня абстракції, абстрагування від предметних характеристик поняття, позначеного словесною поетичною формою [6, с. 33].

Метою статті є визначення передконцептуального та конептуального підґрунтя парадоксальності в англомовному поетичному постмодерністському дискурсі. Реалізація поставленої мети уможливується через вирішення низки завдань: 1) систематизація поглядів на парадоксальність у розрізі постмодерністського англомовного поетичного дискурсу з виходом у площину когнітивної поетики; 2) визначення архетипної передумови формування парадоксальності в поетичному дискурсі; 3) окреслення концептуальних екзистенційних модусів парадоксальності.

Поетична мова видається онтологічно парадоксальною, оскільки мова як система послуговується лексико-семантичними, фонетичними, граматичними тощо категоріями, поезія ж покликана до втілення, передачі досвіду, що здебільшого вписується в межі передкатегоріального або передконцептуального [5, с. xi].

В нашому визначенні категорії парадоксальності відштовхуємось від її класичного розуміння як логічного конструкту [7, с. 120], що згодом в працях І. Канта осмислюється як антиномія. Подальше простеження еволюції поглядів на категорію парадоксальності в інтерпарадигмальному світлі виводить нас на розуміння цієї категорії як *мультимодального конструкту*, тобто в різних жанрах і модусах англомовного поетичного дискурсу парадоксальність постає як багатовимірна величина, що характеризується варіативним ступенем прояву в тому чи іншому жанрі поетичного дискурсу.

Підсумкове тлумачення парадоксальності можна вивести як ментальну потребу мовної особистості, тобто онтологічну схильність мислення людини до спростування очевидних фактів, що є результатом реакції людської свідомості, яка ґрунтується на зіткненні суперечливих думок, ідей, понять, на метаморфозі істини та омани, оскільки будь-яка омана містить елемент істини [8, с. 95].

Як бачимо, істотними складниками парадоксальності виявляються поняття омани й істини, які вважаємо її екзистенційними модусами. Термін екзистенційний модус, або модус буття запозичуємо з дослідження О. І. Морозової, яка визначає статичні (класифікаційний,

структураційний) й динамічний (ідентифікаційний) модули буття концепту неправди, виходячи з різноманітності когнітивних процесів, задіяних у пізнанні індивідуумом дійсності [9]. З метою створення підґрунтя для визначення їх статусу в ракурсі концептуального рівня парадоксальності, окреслимо основні риси досліджуваних понять. Так, інтерпретація феноменів омани / неправди так і істини / правди ще з античних часів є вельми різновекторною. Ці феномени пов'язані в більшому чи меншому ступені з усіма сферами життєдіяльності людини та виступають складним переплетінням інтенціональних, когнітивних і моральних аспектів [10, с. 221], що спричинено їх онтологічною та епістемологічною багатоаспектністю. Осмислення таких концептів стає можливим лише після їх ретельного розгляду з позицій філософії, культурології, психології, етики, юриспруденції, логіки тощо. Витоки становлення поняття омани як соціального і мовного явища укорінені у його сакральному розумінні як «спричинення шкоди», «викривлення звичного перебігу подій у реальному світі» [11, с. 27]. В дослідженнях принаймні виокремлюються два типи омани: інтенційна омана та помилка, що у Платона розрізняються як «омана в словах» та «омана в розумі». Осягнення правди здебільшого здійснюється через протиставлення її омані, як, наприклад в поетичному тексті сучасного британського поета D. Franklin (Д. Франклін):

Lies will burn a hole into your heart and make you hurt

Truth will mend it in a hurry as long as it comes first

Truth is the only thing that won't hurt me, but to lie then tell the truth will hurt me more than the truth from the start,

в якому при першому прочитанні здається йдеться про лікувальну силу правди (*Truth will mend it in a hurry as long as it comes first; Truth is the only thing that won't hurt me*) та знищувальне начало омани (*Lies will burn a hole into your heart*), проте у результаті концептуального, семантичного та інтерпретативно-текстового аналізів доходимо висновку, що, по-перше, через персоніфікацію омани та правда набувають рис людини, підґрунтям парадоксального поетичного образу є низка концептуальних метафор: LIE IS DAMAGE, LIE IS PAIN, LIE IS FIRE, TRUTH IS MENDER, концептуальний оксиморон: TRUTH vs. LIE. Кристалізація парадоксального поетичного смислу в межах аналізованого поетичного тексту відбувається внаслідок лінгвокогнітивної операції контрастивного мапування, що супроводжується когнітивними процедурами перехрещення та зіткнення сутностей концептуальних доменів LIE і TRUTH. Смесом образу стає доволі традиційне уявлення про правду й омани «*краще гірка правда, ніж солодка омани*».

Обґрунтовуючи в подальшому гіпотезу щодо концептуального підґрунтя парадоксальності, зазначимо, що саме поезія розглядається як спосіб розкриття прихованої правди, адже правда «оголена» в жахаючий повноті перетворюється на поезію [12, с. 25]. Вважається, що істина

виражає сутність речей у світі, певну закономірність закон, в той час як правда маніфестується у конкретному випадку, тобто йдеться про окремі судження щодо подій і фактів. Правда асоціюється з теплотою, людяністю і сердечністю, істина – холодна, інтелектуальна, природня [11, с. 30].

У визначенні передкатегоріальної сторони поетичної парадоксальності підтримуємо думку Л. І. Белехової стосовно структурації словесних поетичних образів, вважаємо, що передконцептуальна сторона парадоксальної поетичної образності є сукупністю базових концептів та архетипів, які є її підґрунтям та джерелом глибинного смислу і апелюють до відчуттів і уявлень читача [3, с. 194]. Ця іпостась видається архетипом образу і активується автоматично позасвідомими когнітивними операціями. Колективне позасвідоме розуміється як передкатегоріальна діяльність, можливість здійснення якої спричинена наявністю емоціогенного передзнання, отриманого через емоційний досвід первісної людини й переданого наступним поколінням родовою пам'яттю людства [3, с. 291]. У ракурсі сприйняття художнього (поетичного) твору спрацьовує так звана архетипна когерентність – послідовність, узгодженість, цілісність втілення архетипів. Іншими словами, будь-який художній твір є приреченим на успіх, якщо письменнику/поету вдалося захопити «вічні сюжети» [13].

У межах нашого дослідження архетипний концепт ГАРМОНІЯ тлумачиться як передконцептуальна (архетипна) передумова виникнення парадоксальності в поетичному тексті взагалі та постмодерністському зокрема. Вважаємо визначення саме такої передумови виникнення парадоксальності в поетичному тексті виправданим, оскільки гармонія осмислюється як глобальний принцип узгодження різнорідних і протилежних, конфліктних елементів, зведення останніх в єдине ціле. В світлі філософії гармонія тлумачиться як категорія, що відображає закономірний характер розвитку дійсності [14]. Прослідковується безпосередній зв'язок з категорією парадоксальності, через її антиномічну інтерпретацію І. Кантом, як суперечливість процесу пізнання в цілому. Ключову роль у подальшому розвитку відіграє закон єдності і боротьби протилежностей, розвинутий зокрема Г. Гегелем у ракурсі необхідності вирішення протиріччя. Дійти до істини можливо лише за умови зведення суперечливих елементів в єдине ціле, тобто їх гармонізація.

Проілюструємо висунуті теоретичні положення на прикладі поетичного тексту Р. Джеферса «Cassandra», де парадоксальність реалізується крізь призму зіткнення міфології і сучасності. Парадоксального смислу з іронічним відтінком набуває поняття істини чи правди. Алюзією на грецький міф є ім'я *Cassandra*, яку називали віща Кассандра. На противагу до змісту міфу, в вірші ставиться риторичне питання Кассандри, *а чи варто, щоб люди вважали твої слова*

істинними? Наративне контрастивне мапування у наведеному прикладі полягає у ситуації, протилежній тій, що має місце у міфі. У поетичному тексті саме люди заперечують істину та правду для себе, а не боги. Люди начебто вважають істиною *нову брехню*, що нашаровується на *стару* та породжується релігією і політикою, переростаючи в *мудрість*. Кассандра ж, поїдає крихту своєї правди, яка нікому не потрібна.

Парадоксальний смисл у творі породжується у результаті зіткнення суперечливих текстових концептів: ПРАВДА vs. КРИВДА, що входять до концептосфери ЛЮДИНА, АНТИЧНІСТЬ vs. СУЧАСНІСТЬ – концептосфера ЧАС, САКРАЛЬНЕ vs. ПРОФАННЕ – концептосфера РЕЛІГІЯ. Вербалізованими знаками сутностей концепту ПРАВДА слугують: *truly men hate the truth, the poets honey their truth with lying, a crust of truth, bitter fountain*, а протилежного концепту КРИВДА – *the poets honey their truth with lying, new lies on the old*. Під концепт АНТИЧНІСТЬ підводяться опредметнені у семантиці наступних лексичних одиниць сутності: *Cassandra*, СУЧАСНІСТЬ: *people, men*; САКРАЛЬНЕ: *religion, gods*, ПРОФАННЕ: *political men, men, people*. Крім того, іронія вибудовується на антитезах: *Truly men hate the truth, the poets honey their truth with lying; but religion-Vendors and political men pour from the barrel, new lies on the old, you'll still mumble in a corner a crust of truth, to men and gods disgusting*: риторичному питанні *Whether the people believe Your bitter fountain?*; зіткненні чи суположенні номінативних одиниць високого та низького стилю: *The mad girl, poor bitch* та *Cassandra, gods*. За допомогою цих образних засобів правда осмислюється одночасно і як суха, черства *їжа a crust of truth*, і як гірка *рідина – bitter fountain*, брехня також розуміється у термінах рідини – *pour from the barrel, new lies on the old*, ці поняття є альтернативними в противагу *truth* і *lying*, що виявляються діаметрально протилежними і завдяки цьому створюють неабияке напруження між номінативними одиницями, в яких вони опредметнені. Прислів'я «краще гірка правда, ніж солодка брехня», що укорінене у свідомості читача, уможлиблює таку інтерпретацію вищезазначених понять.

Перспективою подальших досліджень вважаємо визначення специфіки різновидів поетичного мислення крізь призму парадоксальної поетичної свідомості, що є підґрунтям для виявлення типів лінгвокогнітивних механізмів вербалізації парадоксальної поетичної образності.

Список використаної літератури

1. Сулимов В. А. Современный литературный текст: культура, интеллект, персона : [монография] / В. А. Сулимов. – Сыктывкар : Изд-во Коми пединститута, 2011. – 137 с. 2. Тощенко Ж. Т. Парадоксальный человек: [монография] / Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 480 с. 3. Эпштейн М. Н. Постмодерн в русской литературе / М. Н. Эпштейн. – М. : Высшая школа, 2005. – 495 с. 4. Eco U. Semiotics

and the Philosophy of Language / U. Eco. – Bloomington: Indiana University Press, 1986. – 239 p. **5. Tsur R.** Playing By Ear and the Tip of the Tongue: Precategorical Information in Poetry / R. Tsur. – John Benjamins B.V., 2012. – 309 p. **6. Бєлєхова Л. І.** Від відчуття до співчуття: когнітивні операції передкатегоріального рівня // Світ емоцій у дзеркалі когніції: мова, текст. дискурс: Тези доповідей Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О.П. Воробйової (27 вересня 2012 р., КНЛУ). – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 33. **7. Аристотель.** Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. – Минск.: Литература, 1998. – 977 с. **8. Ляпон М. В.** К семантике парадокса / Майя Валентиновна Ляпон // Русский язык в научном освещении. – 2001. – № 2. – С. 90 – 107. **9. Морозова О. І.** Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.04 / О. І. Морозова / Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2008. – 32 с. **10. Маслова В. А.** Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 256 с. **11. Арутюнова Н. Д.** Истина: фон и коннотация / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – 204 с. **12. Карп П.** Не касаюсь самой поэзии (О Бродском) / П. Карп // Вопросы литературы. – М. – 2005. – № 4. – С. 25 – 30. **13. Конфорти М.** Архетипы, когерентность кино [Электронный ресурс] / М. Конфорти. – Режим доступа : <http://www.maap.ru/library/book/93>. **14. Кордуэлл М.** Психология. А – Я / М. Кордуэлл // Словарь-справочник. – М. : Фаир-Пресс, 1999. – 448 с.

Маріна О. С. Концептуальне підґрунтя парадоксальності в англomовному поетичному постмодерністському дискурсі

Стаття присвячена виявленню передконцептуального (передкатегоріального) та концептуального підґрунтя парадоксальності в англomовному поетичному постмодерністському дискурсі. Категорію парадоксальності розглянуто з позицій когнітивної поетики. Доведено, що архетипний концепт ГАРМОНІЯ є передконцептуальною (архетипною) передумовою виникнення парадоксальності в поетичному тексті. Крім того, визначено, що концепти ОМАНА / НЕПРАВДА, ІСТИНА / ПРАВДА осмислюються як екзистенційні модуси останньої.

Ключові слова: когнітивна поетика, поетична парадоксальність, архетипна передумова, передкатегоріальна інформація, екзистенційний модус.

Марина Е. С. Концептуальное основание парадоксальности в англоязычном поэтическом постмодернистском дискурсе

Статья посвящена выявлению предконцептуального (предкатегориального) и концептуального основания парадоксальности в англоязычном поэтическом постмодернистском дискурсе. Категория парадоксальности рассмотрена с точки зрения когнитивной поэтики. Доказано, что архетипный концепт ГАРМОНИЯ является

предконцептуальної (архетипної) передумовою виникнення парадоксальності в поетическому тексті. Крім того, визначено, що концепти ОБМАН / НЕПРАВДА, ИСТИНА / ПРАВДА осмислюються як екзистенціальні модуси останньої.

Ключевые слова: когнітивна поезика, поетическа парадоксальність, архетипна передумовка, предкатегоріальна інформація, екзистенціальний модус.

Marina O. S. Conceptual Basis of Paradoxicality in English Poetic Postmodern dDiscourse

The article focuses on determining pre-conceptual (pre-categorical) and conceptual basis of paradoxicality in English poetic postmodern discourse. The category of paradoxicality is viewed from the perspective of cognitive poetics. Within the latter verbal poetic imagery is regarded as linguistic and cognitive construal, incorporating three sides, whose basic one is pre-conceptual. It consists of integrity of basic concepts and archetypes being a source of a deep poetic sense. It is stated that poetological studios research today is aimed at interpreting the sense of human pre-categorical activity. Thus, it is proved that archetypal concept HARMONY is pre-conceptual (archetypal) pre-condition of paradoxicality emergence in poetic text. Moreover, proceeding from tracing the tendencies of paradoxicality category dynamics from the ancient poetics till one of the most topical philological paradigms today, i.e. multimodal cognitive poetics, it is concluded that paradoxicality is a multimodal construal. In turn, it is determined that the concepts LIE / UNTRUTH, TRUTH are treated as existential modes of paradoxicality. Prevailing of paradoxical poetic consciousness today is revealed and emphasized.

Key words: cognitive poetics, poetic paradoxicality, archetypal pre-condition, pre-categorical information, existential mode.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Белехова Л. І.

УДК 811.111: 82 – 9 (045)

А. О. Раті

АНГЛОМОВНА ЛІТЕРАТУРА ЖАХІВ: ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРУ

В контексті сучасного глобалізованого суспільства, переосмислення морально-естетичних життєвих принципів та цінностей, зростає інтерес до всього «нестандартного», «дивного», «завуальованого», «химерного» та «жахливого». Література жахів нині користується великою популярністю серед читачів, проте, не зважаючи на пильну увагу до неї, у